

Araştırma Makalesi • Research Article

Ebeveyn Tutumlarını Algılama ve İnternet Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

The Relationship Between Perception of Parents' Attitudes and Internet Addiction

Afra Nur Aksoy,^{a*} Merve Koçtürk^b

^aÖğretim Görevlisi, Elmadag Polis Meslek Eğitim Merkezi, Hasanoğlan/Ankara.
ORCID: 0000-0001-9062-3233

^bÖğretmen, Kırıkkale Atatürk Anadolu Lisesi, Merkez/Kırıkkale.
ORCID: 0000-0002-1234-085X

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 23 Ekim 2018
Düzeltilme tarihi: 06 Aralık 2018
Kabul tarihi: 04 Ocak 2019

Anahtar Kelimeler:

Psikolojik Sermaye
İş Tatmini
Örgütsel Bağlılık
Sinizm

ARTICLE INFO

Article history:

Received 23 October 2018
Received in revised form 05 December 2018
Accepted 04 January 2019

Keywords:

Adolescents
Internet addiction
Parental attitudes

ÖZ

Bu çalışmada lise son sınıf öğrencisi olan ergen bireylerin internet bağımlılığı ve anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma deseni olarak genel tarama modeli kullanılmıştır ve Kırıkkale ilinin Osmangazi ilçesinde yer alan Osmangazi Anadolu lisesinde öğrenim gören 60 lise son sınıf öğrencisine Kişisel Bilgi Formu, İnternet Bağımlılık Ölçeği ve Anne Baba Tutum Ölçeği uygulanmıştır. Araştırmaya katılan öğrenciler internet bağımlılık düzeylerine göre belirti göstermeyen, sınırlı belirti gösteren ve patolojik internet bağımlısı şeklinde gruplara ayrılmış ve bu grupların algılanan anne-baba tutumları (demokratik, koruyucu/istekçi, otoriter) arasındaki farkın anlamlılığını tespit etmek amacıyla tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Demokratik ve otoriter aile yapısında öğrencilerin internet bağımlılık düzeylerine göre ortaya çıkan ortalama farklılıkları anlamlı bulunmamıştır. Fakat koruyucu/istekçi aile yapısında ortaya çıkan ortalama farklılıkları anlamlı bulunmuştur.

ABSTRACT

The aim of this study was to investigate the relationship between internet addiction and parenting attitudes of adolescents who were senior students in a high school. In order to collect data, Personal Information Form, Internet Addiction Scale and Parental Attitude Scale were applied to 60 high school senior year students in Osmangazi Anatolian High School in Kırıkkale province through survey method. The students who participated in the study were divided into groups with no symptoms, limited symptoms and pathological internet addicts according to internet addiction levels and one-way analysis of variance was used to determine the significance of the difference between perceived parental attitudes (democratic, protective / demanding, authoritarian). In the democratic and authoritarian family structure, the average differences of the students according to the levels of internet addiction were not significant. However, the mean differences in the protective/demanding structure were found to be significant.

1. Giriş

Gelişen ve değişen dünyada doğan dinamik bir yapı olarak internet, çağımız gündeminden düşmeyen bir konu olarak yerini almaktadır. İnternet etkili kullanıldığı zaman, mekân sınırı olmaksızın istenilen her an bilgiye ulaşabilme kolaylığı sağlamla birlikte doğru kullanılmadığında ise gençler üzerinde olumsuz etki yaratabilmektedir. İnternet asıl olarak iletişimi ve araştırma faaliyetlerini kolaylaştırmak için oluşturulmuştur. Fakat son yıllarda internet kullanımının önemli ölçüde artışı ergenlerin internete bağımlılığını arttırmıştır. Özellikle ergenlerin bu geçiş döneminde

yaşadıkları hem fiziksel hem duygusal değişimler onların kimlik oluşumlarına etki etmektedir ve bu nedenle onları yeni davranış biçimlerine açık bir hale getirmektedir (Niedorys, Mikos, Rzaca ve Kocka, 2018). Ayrıca, internetin en çok gençleri etkilemesi yapı olarak meraklı, öğrenmeye ve keşfetmeye yatkın bireylerin öncelikle ergenler olmasından kaynaklanabilmektedir. İnternet keşfetmek ve öğrenmek için en çaplı ağ olduğundan, internetin öncelikle ergenleri etkilemesi doğal karşılanmaktadır. Problemler internet kullanımıyla birlikte, kullananların demografik yapılarında da hızlı bir değişim görülmektedir. İnternet, lise öğrencileri tarafından birçok

*Sorumlu yazar/Corresponding author
e-posta: nur2634@gmail.com

amaçla ve yaygın bir biçimde kullanılmaktadır. İnternete ulaşımın hızlı ve kolay olması, ödevler ve e-okul uygulamaları gibi durumlar interneti kullanmayan öğrencilerin de, internet kullanıcısı olmasını sağlamaktadır (Tetik, 2015). Ayrıca öğrencilerin yaşamlarındaki psikolojik ve çevresel faktörler, onların internet bağımlılığı yaşamalarına sebep olabilmektedir.

Sosyal becerileri düşük olan öğrencilerin, çevrelerinden izole bir şekilde yaşaması yüksek bir olasılıktır. İnternet bu tür öğrenciler için kendilerini göstermelerini sağlayacak bir platform olarak değerlendirilebilir. Doğal sosyal ortamda sosyal becerilerini geliştiremeyen ergenlerin, hayatlarının sonraki dönemlerinde, özellikle eğitim, arkadaş ve aile ortamında problemler yaşaması kaçınılmazdır. Özellikle ergenlik gibi sosyal iletişim becerilerine ihtiyaç duyulduğu bu dönemde kişinin problemler yaşaması olası bir durum haline gelecektir. Aşırı internet kullanımı sonucunda, ailesi ve diğer sosyal çevresiyle problemler yaşayan ergenler, gelişimlerinin bu önemli dönemini sağlıklı bir şekilde yaşayamayacaklardır (Biçer, 2014). Genç, internetle tanışmasından sonra çevresinden bulamadığı duygusal desteği bu ortamdaki karşıladıkça bu teknolojiye daha çok bağlanabilmekte, zamanının çoğunu burada geçirebilmektedir (Ögel, 2012). Özellikle aile içerisindeki iletişimde sıkıntılar yaşanıyor veya anne-baba ve kardeşler arasındaki problemler çocuklara zarar verecek nitelikte ise bu durum o ailedeki çocukları davranışsal problemler göstermeye itebilir (Ulman, 2011; Sitarczyk ve Lukasik, 2013).

Anne-babaların çocuğun gelişim dönemlerindeki benimsedikleri tutumlar, çocukların öncelikle kendilerini sevmeleri ve değerlendirmelerine, sonrasında diğer insanlarla kuracakları ilişki şeklini, onları algılama ve değerlendirmelerine yön verecektir (Erdoğan, 2007). Dolayısıyla, çocuk yetiştirme konusunda ebeveyn tutumlarının önemi vurgulanmalı ve bu konuda ailelere yönelik eğitim programları düzenlenerek yüksek oranda katılımın sağlanması gerekmektedir. Çünkü yanlış anne baba tutumları nedeniyle çocuğun duygusal, fiziksel ve sosyal ihtiyaçları yeteri kadar karşılanamaz (Sezer, 2010). Yüz yüze ilişkilerin güçlü ve yoğun olduğu ailedeki etkileşim, çocukların bireysel gelişimleri ve duygusal gelişimleri üzerinde önemli rol oynarlar. Ana babaların tutum ve davranışları çocukların uyumlu-uyumsuz, etken-edilgen, bağımlı-özerk, içedönük dışadönük olmaları gibi kişilik gelişimlerini büyük ölçüde etkiler (Uzun ve Baran, 2015). Ebeveynlerin çocuklarıyla kurduğu ilişkiler, çocukların kısa ve uzun vadede insanlarla kuracağı ilişkilere temel oluşturur (Dönmezer, 2009). Bu durumda ergenlik döneminde yeteri kadar ihtiyaçları karşılanamayan ergen farklı bağımlılıkların esiri olabilecektir. İnternet bağımlılığı bu esaretin başında gelmektedir. Gelişim dönemlerinin bir zincir olduğunu hatırlarsak sonraki dönemlerinde olumsuz etkilenmesi kaçınılmazdır.

İnternet kullanımı tüm dünyada arttığı gibi ülkemiz de bu gelişen teknolojiye ayak uydurmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından 2015 yılı Ağustos ayı içerisinde gerçekleştirilen Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması sonuçlarına göre %69,5 hanelerin internet erişim imkânına sahiptir. Bu oran 2014'de yapılan araştırmada %60,5'dir. Sadece 1 yılda gerçekleşen bu artış azımsanmayacak kadar önemlidir. Bilgisayar ve İnternet

kullanım oranlarının en yüksek olduğu yaş grubu 16-24'tür. Bilgisayar ve İnternet kullanımı tüm yaş gruplarında erkeklerde daha yüksektir (TÜİK, 2015). 2018 yılında 16-74 yaş grubundaki bireylerde bilgisayar kullanımı yüzde 59,6 ve internet kullanımı ise yüzde 72,9 oldu. Bu oranlar 2017 yılında sırasıyla yüzde 56,6 ve yüzde 66,8 idi (TÜİK, 2018). İnternet kullanımı kişilerin ilgi duydukları alanlarda araştırma yapmalarına ve sosyal ilişkilerini geliştirmelerine olanak sağlamaktadır. İnternet kullanımında olumlu birçok örneğe rastlansa da; siber seks, sohbet, kumar, pornografi, borsada oynamak, açık artırmalara katılmak, etkileşimli oyunlar gibi birçok bağımlılık nesnesini de bünyesinde barındırmaktadır (İnan, 2010, s. 29). Gerçek dünyadan ve gerçek dünyada yaşadığı problemlerden bir kaçış yeri olarak görülen internet ortamı, genç bireylere dış dünyada göremedikleri kabul ortamını ve anlayışı sağlamaktadır (Potembska, 2011). Ülkemizdeki genç nüfusun yoğunluğunun fazla olması ile birlikte son yıllarda internet kullanımının yaygınlaşma hızı göz önüne alındığında, internet bağımlılığı ve internet bağımlılığı için risk faktörlerine dair ergenlerle yapılan çalışmalar önem kazanmaktadır (Ertekin, 2016). Bu problemin dinamiklerinin farkına varılmasıyla önleme ve müdahaleye yönelik daha sağlıklı çalışmaların planlanması söz konusu olabilir. Bu araştırmanın da bu ihtiyacın giderilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ergenlik döneminde karşılaşılan problemlerin, dönemin öncesi ve sonrasında anne baba tutumları oldukça önemli bir yere sahiptir. Ergenlerin interneti kullanmalarında özerk ya da bağımlı özellik göstermelerinde anne baba tutumlarının etkilerinin yer alması, bu konuda yapılacak her türlü çalışma açısından faydalı olacaktır.

Bunun için ilk olarak internet bağımlılığı ve ergenlik kavramları ele alınmalıdır. İnternet bağımlılığı ilk olarak 1995 yılında Ivan Golberg tarafından bir hastalık olarak adlandırılmış bir durumdur (Lan ve Lee, 2013). İnternet bağımlılığı kullanıcının çevrimiçi kullanımını kontrol yeteneğini, ilişkisel, mesleki ve sosyal problemlere sebep olacak derecede etkileyebilen, yeni ve genellikle tanınmamış klinik bir rahatsızlıktır (Çalışgan, 2013). Üçkardeş'e (2010) göre, internet bağımlılığı birçok klinisyenin gözden kaçırabildiği bir sorundur ve Üçkardeş İnternet bağımlılığı yüzünden problem yaşayan kişilerin son günlerde psikiyatri kliniklerine sıkça başvurduklarını ifade etmiştir. İnternet bağımlılığı, insan makine etkileşimi içerisinde dünyayı çepeçevre saran bir sorundur. Daha net bir ifadeyle internet bağımlılığı, genel olarak birey tarafından aşırı İnternet kullanma isteğine karşı konulamaması, İnternet'e bağlı olmadan geçirilen vaktin önemini yitirmesi, İnternet'e bağlı olunmadığı zamanlarda gereğinden fazla gerginlik ve saldırganlık göstermesi ve kişinin hayatının iş, sosyal ve aile yönünden tahrip olmasıdır (Young, 1996; akt. Toraman, 2013). Ayrıca internet bağımlılığı aşırı yorgunluk, uykusuzluk, uyku problemleri, yeme bozuklukları, aşırı kilo kaybı (veya hareketsizlikten dolayı aşırı kilo alımı), görme problemleri, sırt, bel ve boyun ağrıları gibi fiziksel hastalıklara da sebep olmaktadır (Hinic, Mihajlovic, & Dukic-Dejanovic, 2010). Ayrıca psikolojik problemler (kaygı bozukluğu, depresyon, obsesif-kompulsif bozukluk gibi) yaşayan bireyler incelendiğinde internet bağımlısı olanların çoğunlukta olduğu görülmüştür (Cao ve Su, 2007).

Çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi olan ergenlik, yeni davranış ve rollerin denendiği, bireyde biyolojik, psikolojik

ve sosyal olmak üzere köklü değişikliklerin görüldüğü, anlaşılması güç bir dönemdir (Zorbaz, 2013). Ergenlik dönemi ortalama 12-20 yaşlarını kapsayan bireyin fiziksel, cinsel, psikolojik, sosyal değişim ve gelişmelerin yaşandığı, çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemidir. İnsan, yaşamı boyunca sürekli değişim ve gelişim içindedir. Ergenlik dönemi, belki de bu gelişim sürecinin en önemli evresini oluşturmaktadır. Çocuklukla yetişkinlik arasında yer alan ergenlik döneminin, topluma, kültüre ve kişiye göre farklı özellikler taşıması nedeniyle tanımını vermek çok güçtür. Ergenlik dönemi ile ilgili birçok tanım yapılmıştır (Gül ve Güneş, 2009). Buluş (erinlik- ön ergenlik) ergenliğin baslarındaki biyolojik-cinsel gelişme dönemidir. Ergenlik dönemi; eşsiz bir gözdağı, değişim, meydan okuma ve fırsat zamanıdır. İnsan gelişiminin başka hiçbir aşamasında böylesi büyük bir değişim, böylesi kısa bir zamanda ve bu kadar çok alanda gerçekleşmez. Bu dönemde vücutlarımız, zihinlerimiz, yeteneklerimiz ve kişiler arası ilişkilerimiz değişir (Yalom, 2008, s. 11).

Bu çalışmada ele alınan üçüncü kavram ise anne-baba tutumlarıdır. Anne-Baba tutumları, çocuğun sosyalleşme sürecinde anne babaların rolünü anlamak ve bu rolün çocuğun psiko-sosyal gelişimindeki etkilerini incelemek amacıyla ortaya atılmış bir kavramdır. Anne babaların çocuk yetiştirmeye ilişkin tutum; inanç, davranış ve beklentileri olarak tanımlanan anne baba tutumları her kültürde çocukların sosyalleşme süreçlerini açıklayan temel dinamik olarak kabul edilmektedir (Steinberg 1993 akt. Kılıç, 2007: 42). Anne baba tutumu, anne babanın çocuklara yönelik davranış biçimidir. Bu davranış biçimi çocukların aile üyeleri ile olan ilişkilerini, aile dışındaki yaşama olan bakış açılarını belirler. Ayrıca çocukların sevgi, nefret, kızgınlık... vb. duygularının şekillenmesinde etkilidir. Anne babanın çocuklarına takındıkları tutumdan onların ileride nasıl bir kişiliğe sahip olabileceklerinin tahmin edilebilir. Öncelikle çocuklar üzerinde bu denli etkili olan tutumların anne baba tarafından benimsenmesinde etkili olduğu düşünülen unsurları bilmek gerekmektedir. Anne babanın eğitim düzeyi, anne babanın çocuklukları, anne babanın yaşı, çocukların cinsiyeti, anne babanın gelir düzeyi vb. pek çok etken anne baba tutumu konusunda belirleyicidir (Toksöz, 2010, s. 14).

Anne baba tutumlarının en belirgin iki özelliği, “duygusal” ilişki boyutu ile “denetim” boyutudur. Ana babaların çocuklarla olan duygusal ilişki boyutu, çocuğu merkeze alan, kabul edici tutumdan reddedici tutuma kadar uzanan bir yelpaze içinde farklılaştığı görülür ve çocuk eğitimindeki sağlıklı tutum ve davranışlar ile kuralları kapsar. Denetim boyutu ise kısıtlayıcı tutumdan hoşgörülü tutuma kadar geniş bir çeşitlilik gösterir. Denetim boyutu, insanların mutlu yaşayabilmeleri, iyi ilişkiler kurabilmeleri için zorunludur (Uzun ve Baran, 2015). Anne baba tutumlarını Yavuzer (1986) beş ana başlıkta açıklamıştır:

1. Aşırı Baskıcı ve Otoriter Tutum
2. Aşırı Hoşgörülü Tutum-Çocuk Merkezci Aile
3. Dengesiz ve Kararsız Tutum
4. Aşırı Koruyucu Tutum
5. Güven Verici ve Hoşgörülü Tutum/demokratik

Aşırı baskılı ve otoriter tutuma sahip olan ana-baba, kendisini toplumsal otoritenin temsilcisi durumunda görür ve çocuğunun davranışlarını biçimlendirmeye, denetlemeye ve değerlendirmeye çalışır. Çocuktan bir erdem olarak kabul ettiği mutlak itaati bekler. Her türlü kararı, anne babanın kendisi verir. Katı ve dogmatik düşünce tarzına yatkın olduğundan sözel iletişime olanak tanımaz. Otoriter aileler, çocuğun davranışını sıkı denetim ve otoriteyle şekillendirmeye çalışmaktadırlar. Böyle ailelerde yetişen çocuklar, zihinsel ve sosyal açıdan yetersiz olabilmektedir. Genellikle olumsuz kişilik sergileyen bu tip çocukların akran ilişkileri de zayıf olabilmektedir. İlerleyen yıllarda anne babadan bağımsız, özerk bir kişilik geliştirmede çok zorlanabilmektedirler. Baskı altında büyüyen çocuklar, çekingen, başkalarının etkisinde kolayca kalabilen, aşırı hassas bir kişilik yapısına sahip olabilirler. Anne babanın aşırı koruması, çocuğa gerekenden fazla kontrol ve özen göstermesi sonucu çocuk, genellikle diğer kimselere bağımlı, özgüveni olmayan bir birey olarak yetişebilmektedir (Ersin, 2010, s. 15).

Aşırı hoşgörülü tutum-çocuk merkezci aileye genellikle orta yaşın üzerinde çocuk sahibi olan ailelerde ya da çocuğun kalabalık yetişkinler grubu içinde yetişen tek çocuk olması halinde sıklıkla rastlanır. Böyle bir ortamda çocuk, ailede öncelik sahibi tek kişidir ve onun isteklerine diğer aile bireyleri kayıtsız şartsız uyarlar. Aşırı şımartılmış bu çocuklar, daha yaşamlarının ilk günlerinden itibaren her türlü ihtiyaçlarının karşılanacağı ve isteklerinin buyruk niteliği taşıdığı beklentisini geliştirmişlerdir. Bu çocuklar yetişkin olduklarında da toplumun vermediği hakları kendilerine tanımaya kalkışırlar. Her istediklerini yaptırmayı alışkanlık haline getiren bu tür çocuklar okul kurumundaki kurallar karşısında hayal kırıklığına uğurlar ve kolay uyum sağlayamazlar (Yavuzer, 1986, ss. 31-32). Çocuk kendini denetlemeyi öğrenemez ve bu bakımdan kendini denetleme ve zamanını iyi kullanmayı öğrenmenin şart olduğu okul çevresinde çocuk başarısız olmaktadır (Ersin, 2010, s. 18).

Dengesiz ve kararsız aile tutumu, çocuk gelişimi ve eğitimiyle ilgili çeşitli konularda, anne baba arasındaki görüş ayrılığından kaynaklanabilir. Ana babanın tutumu aşırı hoşgörülü ile sert cezalandırma arasında gidip gelmektedir. Evde disiplin yok değildir, ancak ne zaman nerede uygulanacağı belirsizdir. Çocuk hangi davranışını nerede, ne zaman istemediğini önceden kestiremez. Tutumunu ana babanın keyifli ya da öfkeli oluşuna göre ayarlamaya çalışır. Tutarsızlık, tek tek annenin ya da babanın bir gününün bir gününe uymaması biçiminde olabileceği gibi, anne ve babanın birbirine çok aykırı ceza ve eğitim anlayışlarının çatışmasından da doğabilir. Çocuk davranışını kime göre ayarlayacağını bilemez (Yörükoğlu, 1989, ss. 151-152).

Aşırı koruyucu anne baba tutumunda çocuğa gerektiğinden fazla kontrol ve ilgi gösterilmektedir. Anne-baba çok sıcak, verici, ancak çok koruyucu ve kollayıcıdır. Tüm hayatları çocuğa göre düzenlenmiştir. Yalnız çocuk için yaşar gibidirler, her ihtiyacını anında karşılarlar, bir dediğini iki etmezler. Bunun sonucu çocuk, diğer kimselere aşırı bağımlı, kendine güveni olmayan, duygusal kırıklıkları olan bir kişi olabilir (Demir, 2006, s. 24) Bu bağımlılık çocuğun yaşamı boyunca sürebilir ve aynı koruyucu tutumu gelecekte eşinden bekleyebilir (Yavuzer, 1986, s. 33).

Güven verici ve hoşgörülü tutum ise anne ve babanın çocuklarına karşı hoşgörülü sahibi olmaları, çocukların bazı

kısıtlamalar dışında, arzularını diledikleri biçimde gerçekleştirmelerine izin vermeleri anlamına gelir. Ana babanın hoşgörünün normal bir düzeyde gerçekleşmesi, çocuğu kendine güvenen, yaratıcı, toplumsal bir birey olmasına yardım eder. Böyle bir tutumda evde kabul edilen ve edilmeyen davranışların sınırları bellidir. Bu sınırlar içinde çocuk özgürdür. Söz hakkı vardır. Sevgi ve teşvik görür. Böyle bir ortamda çocuk girişim yeteneğine sahip olur. Öz güvenini kazanır ve kendi kendine karar verip sorumluluk taşımaya öğrenir (Yavuzer, 1986: 34). Bu olumlu özelliklerde çocuğun karar verme sürecindeki bilgilere ve bilgi kaynaklarına ulaşmada, karar verirken ortaya çıkan motivasyon kaybının önlenmesi ve bireyin gizilgüç ve potansiyellerinin farkına varmasında önemli rol oynar (Yılmaz, 2009, s. 3).

2. Yöntem

Bu araştırmanın temel amacı lise son sınıf öğrencisi olan ergenlerin internet bağımlılığı ve anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu amaca bağlı olarak (1) Lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeyleri nasıldır? ve (2) Lise öğrencilerinin internet bağımlılığı ile anne baba tutumlarını algılamaları arasındaki ilişki nedir? soruları cevaplandırılmıştır. Bu bölümde sırasıyla araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı, verilerin toplanması ve verilerin analizi alt bölümleri yer almaktadır.

2.1. Araştırmanın Modeli

Betimsel ve çıkarımsal nitelikte olan bu araştırma; ergenlik dönemindeki öğrencilerin anne baba tutumları ve internet bağımlılığı arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlayan, genel tarama modelinde bir çalışmadır. Karasar'a (2005) göre tarama modeli, var olan bir durumu ortaya çıkarmaya ve olduğu gibi betimlemeye çalışan bir araştırma modelidir. Genel tarama modelleri, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir Tarama türü araştırmalar büyük gruplar üzerinde çalışma olanağı sağlamaktadır (Karasar, 2005, s. 85).

2.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu 2015/2016 eğitim-öğretim yılında Kırıkkale ilinin Osmangazi ilçesinde yer alan Osmangazi Anadolu Lisesinde eğitim gören 60 lise son sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmaya belirtilen eğitim-öğretim dönemi içerisinde öğrenim göre tüm lise son sınıf öğrencileri katılmıştır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada verileri toplamak amacıyla Kişisel Bilgi Formu, İnternet Bağımlılığı Ölçeği ve Anne Baba Tutum Ölçeği kullanılmıştır.

2.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Verilerin toplanması sürecinde öğrencilerin cinsiyetlerini, sınıf seviyelerini ve ailelerini tanıttıcı bilgileri saptamak amacıyla kullanılmıştır. Anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, ailenin aylık geliri, evde internet bağlantısının olup

olmaması, internete nereden bağlandıkları öğrencilere kapalı uçlu sorular olarak sorulmuştur.

2.3.2. İnternet Bağımlılığı Ölçeği

Young (1996) tarafından, DSM - IV'ün "Patalojik Kumar Oynama" ölçütlerinden uyarlanarak oluşturulan tanı anketi daha sonra geliştirilmiş ve 20 soruluk bir "İnternet Bağımlılık Ölçeği" oluşturulmuştur. Young'ın başını sorumlu olduğu İnternet Bağımlılık Merkezi'nin <http://www.netaddiction.com> adresinden de ulaşılabilen bu test bir kendi kendini değerlendirme (self-report) testi olup, genellikle yukarıda belirtilen internet adresine ulaşanların kendilerini değerlendirebilecekleri bir şekilde hazırlanmıştır. Ölçekten alınan puanların yüksekliği internet bağımlılığının yüksek olduğunu göstermektedir (Çevik ve Çelikkaleli, 2010, ss. 229-230). İnternet bağımlılığı ölçeği sonuçlarını değerlendirmek için Young (1996) tarafından sunulan kriterler dikkate alınmıştır (Bayraktar, 2001; Toraman, 2013, s. 34):

1. 20-49:Ortalamadasınız. Kontrollü kullanım.(belirti göstermeyen)
2. 50-79:Ortalamanın üstündesiniz. Kontrol altına alınmalı.(sınırlı belirti gösteren)
3. 80-100:Ortalamanın çok üstündesiniz. İnternet bağımlısı. Tedavi olmalı.(patolojik internet bağımlısı)

2.3.3. Anne Baba Tutum Ölçeği

Yıldız Kuzgun'un 1972' de geliştirdiği ana-baba tutum envanteri 40 maddeden ve üç alt ölçekten (demokratik, koruyucu/istekçi, otoriter) oluşmaktadır. Ölçekte, beşli likert tipi yanıt şıklarından (tamamen uygun, çok uygun, biraz uygun, pek uygun değil, hiç uygun değil) biri işaretlenir. Ölçek puanlanırken alt ölçekler ayrı ayrı puanlanır. Maddeler için işaretlenen şıkların rakamsal değerleri toplanarak alt ölçek puanları belirlenir. Puanlar yorumlanırken yüksek puan o alt ölçekte belirtilen niteliğe uygunluğu gösterir. ABTÖ hem bireysel hem de grup olarak uygulanabilecek niteliktedir. Zaman sınırlaması olmayıp, her birey kendi hızı ile ölçeği tamamlaya bilmektedir. Yaklaşık 20 dakika ölçeği tamamlamak için yeterli olmaktadır. Anne Baba Tutum Ölçeğinin Demokratik ve Koruyucu/İstekçi tutum alt ölçeklerinden alınabilecek en yüksek puan 75, en düşük puan ise 15'dir (15'er madde ve 5'li dereceleme). Otoriter tutum alt ölçeğinden alınabilecek en yüksek puan 50, en düşük puan ise 10'dur (10 madde ve 5'li dereceleme).

1. Demokratik tutumu ölçen maddeler; 1, 2, 6, 7, 13, 14, 15, 20, 21, 22, 29, 30, 36, 37, 39'dur.
2. Koruyucu/istekçi tutumu ölçen maddeler; 4, 9, 10, 11, 17, 18, 19, 24, 25, 26, 27, 28, 32, 33, 34'tür.
3. Otorite tutumu ölçen maddeler ise; 3, 5, 8, 12, 16, 23, 31, 35, 38, 40'tır (Kuzgun ve Eldeleklioglu, 2005).

2.4 Verilerin Toplanması

Kırıkkale ilinde Osmangazi ilçesinde yer alan Osmangazi Anadolu lisesinde öğrenim gören 60 lise son sınıf öğrencisine Kişisel Bilgi Formu, İnternet Bağımlılık Ölçeği ve Anne Baba Tutum Ölçeği birlikte ve aynı anda verilerek uygulanmıştır. Uygulamaya başlamadan önce okul rehber

öğretmeni ile uygulama yapılacak sınıflara girilerek öğrencilere araştırmanın hangi amaçla yapıldığı, araştırmaya katılımın gönüllülüğü, ölçek sorularına içten ve samimi cevap vermenin önemi, sonuçların gizliliği, ölçekler doldurulurken dikkat edilecek hususlar ile ilgili kısa açıklamalar yapılmıştır.

2.5 Verilerin Analizi

Bu araştırmanın bağımsız değişkeni araştırmaya katılan öğrencilerin internet bağımlılık düzeyleri olurken bu düzeylerin öğrencilerin anne-baba tutumlarını nasıl algıladıkları araştırmanın bağımlı değişkenidir. Bağımlı değişkenleri incelemek için de araştırmaya katılan öğrenciler internet bağımlılık düzeylerine göre belirti göstermeyen, sınırlı belirti gösteren ve patolojik internet bağımlısı şeklinde gruplara ayrılmış ve bu grupların algılanan anne-baba tutumları (demokratik, koruyucu istekçi, otoriter) arasındaki farkın anlamlılığını tespit etmek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Bu analizler SPSS 22.0 istatistik programı kullanılarak yapılmıştır. Çalışmada manidarlık düzeyi .05 olarak alınmıştır.

3. Bulgular ve Yorum

Bu bölümde SPSS 22.0 istatistik programı kullanılarak yapılan analizlerin sonuçları araştırmanın amaçları doğrultusunda açıklanarak verilmiştir. Bu araştırmanın araştırma sorusu "Lise öğrencilerinin internet bağımlılığı ile anne baba tutumlarını algılamaları arasındaki ilişki nedir?" olarak belirlenmiştir. Bu soruya cevap verebilmek için öncelikle betimsel analiz yapılmıştır ve öğrenciler internet bağımlılık düzeylerine göre belirti göstermeyen, sınırlı belirti gösteren ve patolojik internet bağımlısı şeklinde gruplara ayrılmıştır. İnternet bağımlılığı ölçeğinde 20-49 puanlar arasında öğrenciler 1. Grupta (belirti göstermeyen), 50-79 puanlar arasında alanlar 2. Grupta (sınırlı belirti gösteren) ve 80-120 puanlar arasında alanlar ise 3. Grupta (patolojik internet bağımlısı) yer almıştır. Bu analizlerin sonuçları Tablo 1 de verilmiştir.

Tablo 1

İnternet bağımlılığı grupları

	f	%
Belirti göstermeyen	19	31.7
Sınırlı belirti gösteren	28	46.7
Patolojik internet bağımlısı	13	21.7

f: sıklık

Genel olarak grup ortalaması alındığında ise öğrencilerin sınırlı belirti gösteren grupta yer aldıkları söylenebilir ($M=62.98$, $SD=21.66$).

Öğrencilerin algılanan anne baba tutumları internet bağımlılık düzeylerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta olup olmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır ve öncelikle internet bağımlılığı gruplarının algılanan anne baba tutumlarına göre ortalama puanları Tablo 2 de verilmiştir (M = mean, ortalama; SD = standard deviation, standart sapma).

Tablo 2

Öğrencilerin algılanan anne baba tutumlarının internet bağımlılık düzeylerine göre dağılımı

Bağımlı Değişkenler	İnternet Bağımlılık Düzeyleri	n	M	SD
Demokratik	Belirti göstermeyen	19	46.11	11.65
	Sınırlı belirti gösteren	28	43.21	10.01
	Patolojik internet bağımlısı	13	41.92	8.36
Koruyucu/İstekçi	Belirti göstermeyen	19	33.63	6.88
	Sınırlı belirti gösteren	28	35.61	6.66
	Patolojik internet bağımlısı	13	40.77	7.19
Otoriter	Belirti göstermeyen	19	19.47	5.49
	Sınırlı belirti gösteren	28	22.50	6.13
	Patolojik internet bağımlısı	13	23.85	5.05

Öğrencilerin algılanan anne baba tutumlarından demokratik aile yapısı alt boyutunda en yüksek ortalama belirti göstermeyen grupta gözlemlenmiştir ($M=46.11$, $SD=11.65$). Öğrencilerin algılanan anne baba tutumlarından koruyucu/istekçi aile yapısı alt boyutunda en yüksek ortalama patolojik internet bağımlısı grubunda gözlemlenmiştir ($M=40.77$, $SD=7.19$). Öğrencilerin algılanan anne baba tutumlarından otoriter aile yapısı alt boyutunda en yüksek ortalama patolojik internet bağımlısı grubunda gözlemlenmiştir ($M=23.85$, $SD=5.05$). Bu ortalama farklılıklarının anlamlı olup olmadığını göstermek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizinin sonuçları Tablo 3' te verilmiştir.

Tablo 3

F testi (ANOVA) sonuçları

Değişkenler	Varyans Kaynağı	SS	df	MS	F
Demokratik	Gruplar arası	156.22	2	78.11	.744
	Grup içi	5987.43	57	105.04	
	Toplam	6143.65	59		
Koruyucu/İstekçi	Gruplar arası	405.99	2	202.99	4.34*
	Grup içi	2669.41	57	46.83	
	Toplam	3075.40	59		
Otoriter	Gruplar arası	170.90	2	85.45	2.61
	Grup içi	18.63	57	32.69	
	Toplam	2034.33	59		

* $p < .05$

Tablo 3 incelendiğinde demokratik ve otoriter aile yapısında öğrencilerin internet bağımlılık düzeylerine göre ortaya çıkan ortalama farklılıkları anlamlı bulunmamıştır. Fakat Koruyucu/İstekçi aile yapısında ortaya çıkan ortalama

farklılıkları anlamlı bulunmuştur $F(2,57) = 46.83, p(.02) < \alpha(.05)$.

Bu çalışmada belirti göstermeyen, sınırlı belirti gösteren ve patolojik internet bağımlısı şeklinde üç grup oluşturulduğu için bu anlamlı farkı hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla da bir post-hoc testi olan Scheffe testi uygulanmıştır ve bu testin sonuçları Tablo 4 te verilmiştir.

Tablo 4

Scheffe testi sonuçları

Bağımlı Değişken	Bağımlılık Düzeyi (I)	Bağımlılık Düzeyi (J)	Ortalama-lar Arası Fark	p
Koruyucu/İstekçi	Belirti göstermeyen	Sınırlı belirti gösteren	-1.98	.60
		Patolojik internet bağımlısı	-7.14*	.02
	Sınırlı belirti gösteren	Patolojik internet bağımlısı	-5.16	.07

* $p < .05$

Tablo 4 incelendiğinde Scheffe testi sonuçlarına göre koruyucu/istekçi aile yapısında belirti göstermeyen ve patolojik internet bağımlısı grupları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Belirti göstermeyen ile sınırlı belirti gösteren veya sınırlı belirti gösteren ile patolojik internet bağımlısı grupları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

4. Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada Kırıkkale ili Osmangazi Anadolu lisesinde eğitim gören lise son sınıf öğrencilerinin internet bağımlılığı düzeyleri ile anne baba tutumlarını algılanmaları arasındaki ilişki incelenmiştir. İnternete erişimin giderek hayatın vazgeçilmez bir parçası olması ve giderek kolaylaşması onun her kesimden insanın kullanmasıyla sonuçlanmaktadır. Bu çalışmada ergenlik döneminde olmaları nedeniyle riskli grup olarak değerlendirilen lise son sınıf öğrencileriyle çalışılmıştır. Lise öğrencileriyle gerçekleştirilen bu çalışmada anne babaların tutumları ve internet kullanımına yönelik veriler öğrencilerin algıladıkları şekilde, onların bakış açılarından toplanmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular bağlamında ulaşılan sonuçlar belirtilmiş ve bu sonuçlara ilişkin olarak geliştirilen öneriler sunulmuştur.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar şu şekildedir;

Lise öğrencilerinin internet bağımlılığı düzeylerini incelemek için yapılan betimsel analiz sonucu incelendiğinde araştırmacıların %31.7sinin belirti göstermeyen grupta yani bağımlı olmadığı, %46.7sinin sınırlı belirti gösteren grupta ve %21.7sinin patolojik internet bağımlısı yani tedavi gerektiren grupta olduğu görülmektedir. Genel olarak grup ortalaması alındığında ise öğrencilerin sınırlı belirti gösteren grupta yer aldıkları söylenebilir ($M=62.98, SD=21.66$). 2008 yılında Kore’de 903 lise ve ortaokul öğrencisi ile yapılan İnternet Bağımlılığı Anketi sonuçlarına göre katılımcıların %10.7si tedavi gerektiren grupta çıkmışlardır. Öte yandan katılımcıların %73.7si sınırlı belirti gösteren grupta, %15i belirti

göstermeyen grupta yer almıştır (Park, Kim ve Cho, 2008). 10 yıl önce yapılan bu çalışmada katılımcıların çok büyük bir kısmının internet bağımlısı olma adayı olarak karşımıza çıkması günümüzde sorunun daha da büyük olduğu gerçeğini gözler önüne sermektedir.

Öğrencilerin algılanan anne baba tutumları internet bağımlılık düzeylerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta olup olmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Öğrencilerin algılanan anne baba tutumlarından demokratik aile yapısı boyutunda en yüksek ortalama belirti göstermeyen yani internet bağımlısı olmayan grupta gözlemlenmiştir ($M=46.11, SD=11.65$). Öğrencilerin algılanan anne baba tutumlarından koruyucu/istekçi aile yapısı alt boyutunda en yüksek ortalama patolojik internet bağımlısı grubunda gözlemlenmiştir ($M=40.77, SD=7.19$). Öğrencilerin algılanan anne baba tutumlarından otoriter aile yapısında ise yine koruyucu/istekçi aile gibi alt boyutunda en yüksek ortalama patolojik internet bağımlısı grubunda gözlemlenmiştir ($M=23.85, SD=5.05$). Bu ortalama farklılıklarının anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır.

Analiz sonucunda demokratik ve otoriter aile yapısında öğrencilerin internet bağımlılık düzeylerine göre ortaya çıkan ortalama farklılıkları anlamlı bulunmamıştır. Fakat Koruyucu/İstekçi aile yapısında ortaya çıkan ortalama farklılıkları anlamlı bulunmuştur $F(2,57) = 46.83, p(.02) < \alpha(.05)$. Bu çalışmada belirti göstermeyen, sınırlı belirti gösteren ve patolojik internet bağımlısı şeklinde üç grup oluşturulduğu için bu anlamlı farkı hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla da bir post-hoc testi olan Scheffe testi uygulanmıştır. Scheffe testi sonuçlarına göre koruyucu/istekçi aile yapısında belirti göstermeyen ve patolojik internet bağımlısı grupları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Belirti göstermeyen ile sınırlı belirti gösteren veya sınırlı belirti gösteren ile patolojik internet bağımlısı grupları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Yani sonuç olarak patolojik bağımlı olanlar, bağımlı olmayanlara göre anne ve babalarının daha koruyucu/istekçi algılanmaktadır.

İnternet bağımlılığı ve ebeveyn tutumunu algılama arasında ilişkinin var olduğu diğer çalışmalar tarafından da ortaya konulmuştur. Çevik ve Çelikkaleli (2010) tarafından yapılan araştırmada ebeveyn tutumunu “ilgisiz” olarak algılayan ergenlerin internet bağımlılık puan ortalamasının “koruyucu”, “otoriter” ve “demokratik” olarak algılayanlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Bu araştırma bulgusu bir başka araştırma bulgusu ile de desteklenmektedir (Huang vd., 2009). Bu sonuçlara göre, ebeveynlerini “ilgisiz” olarak algılayan ergenlerin internet bağımlılık puanlarının yüksek olmasının nedeni bu gruptaki ebeveynlerin çocuklarına yeterince ilgi göstermemesi, anne- baba ve çocuk arasındaki iletişim eksikliği, ebeveynlerin ergenin bilgisayar ve internetle ilgili ne kadar zaman geçirdiği konusunda bilgi sahibi olmaması ve bu zamanı kontrol etmemesi olarak yorumlanmıştır. Ebeveyn tutumlarının ve bunların internet bağımlısı gençler tarafından algılanmasının önemi yurt dışında yapılan birçok çalışma ile de benzerlik göstermektedir. Aileleri tarafından yeteri kadar ilgi ve destek gören, açık bir iletişime sahip olan gençleri arasında internet kullanımını ne kadar azsa (Ahn, 2000) psikolojik olarak dengesiz bir ailede yaşayan, ailesinden hiçbir ilgi göremeyen gençlerde ise evde ki

durumdan kaçmak isteme kaynaklı internet bağımlılığı bir o kadar çok görülmektedir (Davis, 2001).

Elde edilen bulgular ışığında,

Bu çalışma sonucunda katılımcıların çoğunlukla sınırlı belirti gösteren grupta yer aldıkları ortaya çıkmıştır. Aslında bu bize her birinin internet bağımlısı olmaya çok yakın oldukları bilgisini vermektedir. Bu nedenler, yapılabilecek ilk öneri internet kullanımıyla ilgili öğrencilerin bilgi edinmelerini sağlayacak, sağlıklı ve güvenli internet kullanımlarını teşvik edecek çalışmalar yapılmasıdır. Okullarda gerek psikolojik danışmanlar gerek bilişim teknolojileri ve öğretim öğretmenleri, internetin ve sosyal ağların bilinçli ve güvenli kullanımı konusunda öğrenci ve aileleri bilgilendirmeli, ailelerle kurulan iletişimde riskli durumlar fark edilmeli, müdahale hizmetlerinden yararlanmalıdır. Okul psikolojik danışma ve rehberlik servislerinde önleyici hizmetlerle ilgili çalışmalar geliştirilmelidir.

Önleyici hizmetlerden sonra tedavi edici önlemlerinde alınması gerektiği bu çalışmadan elde edilen bulgular ışığında söylenebilir. İnternet bağımlısı gençlerin çok fazla görüldüğü Güney Kore de önleyici hizmetlerin bir yere kadar etki ettiği daha sonrasında yetersi kaldığı görülmüştür (Park, Kim ve Cho, 2008). Bu çalışmada katılımcıların %21.7'si tedavi görmesi gereken grupta yer almaktadır. Bu durum daha geniş çapta önlemlerin alınmasını gerektirmektedir. İnternet bağımlılığı tedavisi merkezleri açılarak birçok kişinin bu hizmetlerden yararlanması sağlanmalıdır.

Koruyucu/istekçi anne baba tutumu ile internet bağımlılığı arasında bulunan ilişki ise ailenin internet bağımlılığındaki önemli rolünü göstermiştir. Yine okul psikolojik danışmanları aileleri tutumlarının öğrenciler üzerindeki etkisi konusunda bilgilendirmesi yapılabilecek çalışmalardandır. Ailelerin bu konuda bilinçlendirilmesi internetin olumsuz etkilerinin azaltılmasında etkili olacaktır. Bu kapsamda olumsuz tutumların etkileri, aile içi iletişim, sosyal destek sistemleri gibi konularda aile görüşmeleri, seminerler, grup rehberliği programları yararlı olabilir. Okul-Aile işbirliği gençlerin internet bağımlılığı adına atılabilecek en yararlı adımlardan birisi olarak görülmektedir (Cho, 2001).

Kaynakça

- Ahn, S. (2000). *A study on the addictive usage of the internet*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Seul: Yonsei Üniversitesi.
- Bayraktar, F. (2001). *İnternet kullanımının ergen gelişimindeki rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi.
- Biçer, S. (2014). Akademisyenlerin Sosyal Ağlarda Bulunma Motivasyonları: Facebook Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 40, 59-80.
- Cao, F., & Su, L. (2007). Internet addiction among Chinese adolescents: Prevalence and psychological features. *Child: Care, Health and Development*, 33(3), 275-281.

- Cho, C. B. (2001). *A study on a relation between the Internet addiction of adolescents and family & school background*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Seul: Kyunghee Üniversitesi.
- Çalışgan, H. (2013). *İlköğretim öğrencilerinde internet bağımlılığı ve siber zorbalık*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi.
- Çevik, G., & Çelikkaleli, Ö. (2010). Ergenlerin arkadaş bağımlılığı ve internet bağımlılığının cinsiyet ebeveyn tutumu ve anne baba eğitim düzeylerine göre incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(3), 225-239.
- Davis, R. A. (2001). A cognitive-behavioral model of pathological Internet use. *Computers in Human Behavior*, 17(2), 187-195.
- Demir, E. K. (2007). *Ebeveyn tutum ölçeği (ETÖ)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Dönmezer, İ. (2009). *Ailede iletişim ve etkileşim*. Ankara: Hegem Yayınevi.
- Erdoğdu M.Y. (2007). Ana-baba tutumları ve öğretmen davranışları ile öğrencilerin akademik başarıları arasındaki ilişkiler. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 33-46.
- Ersin, B. (2010). *Lise öğrencilerinin suç eğilimleri ile anne baba tutumları arasındaki ilişki (Beyoğlu ilçesi örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Beykent Üniversitesi.
- Ertekin, Y. H. (2016). İlköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinde internet bağımlılığı: Çanakkale örnekleme. *Türkiye Aile Hekimliği Dergisi*, 20(2), 72-76.
- Gül, S. K., & Güneş, İ. D. (2009). Ergenlik dönemi sorunları ve şiddet. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 79-101.
- Hinic, D., Mihajlovic, G., & Dukic-Dejanovic, S. (2010). Internet addiction relation to cognitive or somatic depression symptoms. *Journal of Cognitive and Behavioral Psychotherapies*, 10(2), 187-197.
- Huang, R. L., Lu, Z., Liu, J. J., You, Y. M., Pan, Z. Q., Wei, Z., & Wang, Z. Z. (2009). Features and predictors of problematic internet use in Chinese college students. *Behaviour & Information Technology*, 28(5), 485-490.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kılıç, R. (2007). *Web-Quest destekli işbirlikçi öğrenme yönteminin matematik dersindeki tutum ve erişkiye etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi.
- Kuzgun, Y., & Eldeleklioğlu, J. (2005). Ana baba tutumları ölçeği (ergenler ve yetişkinler için). *PDR'de kullanılan Ölçekler: Rehberlik Ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçme Araçları Ve Programları Dizisi*.
- Lan, C. M., & Lee, Y. H. (2013). The predictors of internet addiction behaviours for Taiwanese elementary school students. *School Psychology International*, 34(6), 648-657.

- Niedorys, B., Mikos, M., Rzaça, M. S., & Kocka, K. (2018). Relationships in the family and their impact on the degree of the Internet addiction among school youth. *Journal of Education, Health and Sport*, 8(4), 346-356.
- Ögel, K. (2012). *İnternet bağımlılığı: İnternetin psikolojisini anlamak ve bağımlılıkla başa çıkmak*. İş Bankası Kültür Yayınları.
- Park, S. K., Kim, J. Y., & Cho, C. B. (2008). Prevalence of Internet addiction and correlations with family factors among South Korean adolescents. *Adolescence*, 43(172), 895-909.
- Potembska, B. P. (2011) Internet addiction among students of secondary schools in the context of family factors. *Family Medicine & Primary Care Review*, 13(2), 226-228.
- Sezer, Ö. (2010). Ergenlerin Kendilik Algılarının Anne Baba Tutumları ve Bazı Faktörlerle İlişkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 1-19.
- Sitarczyk M., & Lukasik, M. (2013). Image of the family system as perceived by adolescents with problematic Internet use. *Horizons of Psychology*, 3, 141-161.
- Tetik, B. (2015). *İnternet bağımlılığı ile dikkat süreçleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Arel Üniversitesi.
- Toksöz, E. (2010). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin zorbalık eğilimleri ve aile tutumu arasındaki ilişki düzeyinde bir araştırma: Eskişehir ili Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi.
- Toraman, M. (2013). *İnternet bağımlılığı ve sosyal ağ kullanım düzeylerinin ortaöğretim öğrencilerinin akademik başarıları ile ilişkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi.
- Ulman, P. (2011). Social and family conditioning of addictions in children and adolescents. *Scientific Quarter*, 4(8), 74-86.
- Uzun, H., & Baran, G. Çocuk ebeveyn ilişki ölçeğinin okul öncesi dönemde çocuğu olan babalar için geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(3), 30-40.
- Üçkardeş, E. A. (2010). *Mersin üniversitesi öğrencileri arasında internet bağımlılığının değerlendirilmesi*. Uzmanlık Tezi. Mersin: Mersin Üniversitesi.
- Yalom, I. D. (2008). Staring at the sun: Overcoming the terror of death. *The Humanistic Psychologist*, 36(3), 283-297.
- Yavuzer, H. (1986). *Aile ve çocuk*. İstanbul: Ak Yayınları.
- Yılmaz, M. T. (2009). *Üniversite öğrencilerinin öz-anlayışları (self-compassion) ile anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Yörükoğlu, A. (1989). *Değişen toplumda aile ve çocuk*. Özgür Yayın Dağıtım.
- Zorbaz, O. (2013). *Lise öğrencilerinin problemleri internet kullanımının sosyal kaygı ve akran ilişkileri açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.